

KARBON VERGİSİ

İbrahim ORGAN *
Taha Emre ÇİFTÇİ **

ÖZ

Sanayileşme ile birlikte ortaya çıkan çevre kirliliği ve küresel ısınma son yıllarda giderek artan bir sorun haline gelmiştir. Çevre kirliliği sonucu ortaya çıkan seragazları, tüm dünya ülkelerini etkisi altına almıştır. Seragazları fosil yakıtların yanması sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde ortaya çıkan zararlı gazlar, ülkeleri piyasa temelli bir mali araç olan karbon vergisini uygulamaya geçirmeye zorlamıştır.

Karbon vergisi tek başına çevre kirliliği ile mücadele kapsamında yeterli olmamaktadır. Ancak bu vergi tüm dünya ülkelerinin ortaklaşa katılımları ile başarılı olabileceği bir vergi türüdür.

Karbon vergisi piyasa temelli mali araçtır. Üreticilerin çevreye saldıkları karbondioksit gazı miktarı başına vergiye tabi tutulurlar. Böylelikle vergi mükellefi konumuna gecen firmalar, maliyetlerine sosyal maliyetleri de ekleyerek hem devlet bütçesine ek gelir sağlamakta hem de sosyal sorumluluk üstlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Küresel Isınma, Çevre Kirliliği, Seragazları, Karbon Vergisi.

Jel Kodu: H23

CARBON TAX

ABSTRACT

Pollution emerged with industrialization, pollution and global warming has become a growing problem in recent years. Environmental pollution caused by greenhouse gasses, have been effecting the countries all over world. Greenhouse gases is the result of burning fossil fuels. In this way, the harmful gases forced to countries for applying the carbon tax that is market-based financial instruments.

Carbon tax alone is not sufficient for the control of environmental pollution. However, this tax is a kind of taxes that can be successful with the participation of all countries.

Carbon tax is market-based financial tool. Tax is applied to manufactures in the amount of carbon dioxide per. Thus, the companies that become taxpayer both provide additional income for state budget and assume social responsibility while adding social cost to cost.

Keywords: Global Warming, Pollution, Greenhouse Gases, Carbon Tax.

Journal of Economic Literature (JEL): H23

GİRİŞ

20. yüzyılda sanayinin gelişmesi ve buna bağlı olarak teknolojiye duyulan ihtiyacın artması dünyanın ekolojik düzenini önemli ölçüde etkilemiştir. Kirlenen su, hava, toprak ve doğal hayatın giderek yok olmaya başlaması, bununla birlikte dünya nüfusunun da giderek artması, çevre kirliliği karşısında modern dünyanın karşı karşıya kaldığı ciddi bir sorun haline gelmiştir.

Son yıllarda gittikçe artan bilinçsiz üretim ve bunun sonucunda ortaya çıkan başta zehirli gazlar olmak üzere bir çok olay çevre kirliliğine sebep olabilecek durumlar meydana getirmiştir. Bunların nedeni sınırlı kıt kaynakların bilinçsizce kullanılmasıdır.

*Doç. Dr. Pamukkale Üniversitesi, Maliye Bölümü, iorgan@pau.edu.tr.

**Arş. Gör. Niğde Üniversitesi, Maliye Bölümü, tahaemreciftci@nigde.edu.tr.

Bu olumsuz sonuçları insanlık adına önlemek için artık ortak bir karar almayı gerektirmiştir. 1992 yılında Rio Sözleşmesi ve 1997 yılında Kyoto Protokolü ile artan çevre kirliliği ve küresel ısınma gibi dünyanın ortak sorunu haline gelen problemleri çözmek amacıyla ortak karar alınmıştır. 1997 yılında görüşülmeye başlanan Kyoto Protokolü 2004 yılında Rusya'nın da katılımıyla 16 Şubat 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kyoto Protokolü ve Rio Sözleşmesi gibi uluslararası kararların başarıya ulaşması, katılımın ne kadar fazla olması ile ilişkilidir. Küresel ısınma ve bunun benzeri çevresel felaketler tek bir ülkenin sınırları içerisinde meydana gelmemektedir. Tüm dünyayı etkisi altına alan çevresel bozulmalar ülkelerin alacakları önlemleri de beraberinde getirmiştir. Bazı ülkeler tarafından kullanılan bu önlemlerden biri ise karbon vergisidir.

Fosil yakıtların yanması sonucu oluşan sera gazları, çevre kirliliğinin oluşmasında etkin bir rol oynamaktadır. Çevre kirliliğine neden olan sera gazları arasında en fazla katkı yapan karbondioksit gazı, % 80 gibi yüksek bir paya sahiptir. Günümüzde üreticilerin ortaya çıkardıkları sera gazları, hükümetleri böyle bir tehlike karşısında önlem almaya zorlamıştır. Piyasa temelli bir mali araç olan karbon vergisi alınan önlemlerden bir tanesidir.

1. ÇEVRE KİRLİLİĞİ VE KÜRESEL ISINMANIN ÖNLENMESİ İÇİN ÜLKELERİN ALMIŞ OLDUKLARI KÜRESEL KARARLAR

Dünyamızın son dönemlerde geçirdiği çevre sorunlarıyla ilgili olarak çevre kirliliği, uluslararası çapta bir sorun haline gelmiştir. Çevre kirliliği sadece bir ülke ile ilgili değil, küresel nitelik taşıyan bir durum haline gelmiştir. Bu durum ülkelerin ortaklaşa kamusal önlem almalarını gerekli kılmıştır. Bu ortaklaşa alınan kararlar insanoğlunun geleceği için hayati önem taşımaktadır. Bu kararlar sonucunda da ekolojik düzen bilinci, yeni hukuk ve diplomasi anlayışlarının oluşmasına fırsat vermektedir (Yerlikaya, 2003: 687).

Çevresel problemlere karşı ulus devletin iki şekilde yanıt vermesi olasıdır. Birinci olarak devletler ulusal çevresel politikalarını değiştirerek kendi başlarına tepki gösterebilirler. İkinci olarak devletler çabalarını koordine edebilir ve iki taraflı ya da çok taraflı çevre politikaları oluşturabilirler. Başlangıçta çevre sorunları hükümetler tarafından yönetilmesi gerektiği düşüncesi kabul görmüş daha sonra uluslararası düzeyde sınır ötesi niteliğe sahip bir çok sorun hükümetler arasında işbirliği ve birlikte çalışma ile çözülmeye çalışılmıştır (Topcu, 2007: 174).

Uluslararası çevre sözleşmeleri ilk olarak 1972 yılında Stockholm Konferansı'nda görüşülmüştür. Başlangıç olan Stockholm Konferansı, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne ışık tutmuş ve 1992 yılında Brezilya'nın Rio De Janeria kentinde BMİDÇS³; 1997 yılında ise Japonya'nın Kyoto şehrinde Kyoto Protokolü görüşülmüş ve 2005 yılında yürürlüğe girmiştir.

1.1. Stockholm Konferansı

1972 yılında Stockholm'de yapılan konferans, tarihin Magna Charta'sı (Büyük Sözleşme), uluslararası çevre hukukunun miladi yılı olarak kabul edilmektedir (Başlar,

³ "Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi" kısaltması BMİDÇS olarak yazılacaktır.

<http://www.ekolojidergisi.com.tr/resimler/3-2.pdf>, 12.07.2012). Birleşmiş Milletler (BM) tarafından 5-16 Haziran 1972 tarihlerinde 113 ülkenin katılımıyla düzenlenen BM Çevre Konferansı, uluslararası düzeyde ilk çevre konferansıdır (Aldemir, Kaypak, http://www.deu.edu.tr/userweb/iibf_kongre/dosyalar/aldemir.pdf, 12.08.2012). Konferans’da devletlerin küresel kirlilikle uğraşmadaki yetersizlikleri, endüstrileşmiş ülkelerin diğer ülkelerle arasındaki kalkınma ilişkilerinden, çevrenin önemine kadar çeşitli konular ele alınmıştır (Altunbaş, <http://biibf.comu.edu.tr/daltunbasmakale.pdf>, 12.08.2012).

Konferansta 26 genel prensip ve 109 özel tavsiye kuralı yer alıp 102 kabul, 0 red ve 10 çekimser oy ile kabul edilmiştir. Her ne kadar konferansa katılan üyeler kabul oyları ile iyi niyetlerini belirtse de, bağlayıcılık gücü olmayan ilke ve prensipler artan çevre problemleri ile mücadele etmede etkisiz kalmıştır (<http://www.ekolojidergisi.com.tr/resimler/3-2.pdf>, 12.07.2012). Yine de Stockholm Konferansı ulusal hükümetler arasında uluslararası çevre konusunda artan endişelerin göstergesi olmuştur. Konferans sonuç belgeleri uluslararası çevre hukukunun gelişmesine yönelik bir çerçeve kurmuş ve ileriye dönük ilk adımı atmıştır (Topçu, 2007: 34).

1.2. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi

Stockholm Konferansı’ndan 20 yıl sonra, Birleşmiş Milletler Örgütüncü, çevre koşulları açısından dünya ekolojik düzeninin nereden nereye geldiğini değerlendiren yeni bir konferansın yapılması kararlaştırılmış ve bu yönde Rio sözleşmesi, Gündem 21, Biyolojik Değişiklik Sözleşmesi, İklim Değişikliği Sözleşmesi ve Orman İlkeleri adlı belgeler ortaya koyulmuştur (Güven, 2006: 20).

Rio Konferansı’nda kabul edilen bildirinin ilkelerini uygulayabilmek amacıyla hazırlanan ve Konferans’ın onayından geçen eylem planının adı “Gündem 21”dir. Gündem 21, 1990’lı ve 2000’li yıllar boyunca, çevre ve ekonomiyi etkileyen tüm alanlarda hükümetlerin, kalkınma örgütlerinin, uluslararası kuruluşların ve bağımsız kesimlerin yapmaları gereken etkinliklerin yer aldığı bir eylem planıdır (Güven, 2006: 21).

Küresel nitelikli çevre yükümlülüklerinden en önemlilerinden bir tanesi olan Gündem 21 belgesi, 3-14 Haziran 1992 tarihlerinde Brezilya’nın Rio De Janeiro kentinde düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı’nda kabul edilen belge dört temel başlıktan oluşmaktadır (Algan ve Dündar, 2005: 16).

- Sosyal ve Ekonomik Boyutlar: Bu başlıkta Konferans’a katılan kalkınmakta olan ülkelerin, gelişmekte olan ülkelere sürdürülebilir kalkınmanın hızlandırılması için destek verilmesi, yoksulluklarla mücadele, insan sağlığının korunması ve kollanması gibi konulara ağırlık verilmiştir.
- Kalkınma için Kaynakların Korunması: Bu başlıkta genelde dünya ortak kamu mallarının korunmasıyla ilgili yöntemler yer almaktadır.
- Etkin Grupların Rolünün Güçlendirilmesi: Bu başlıkta yerli halkın ve toplulukların rollerini tanıması güçlendirilmesi konusu yer almaktadır.
- Uygulama Yöntemleri: Bu başlıkta ise mali kaynaklar, uluslararası işbirliği gibi konular yer almaktadır.

Türkiye’nin de içinde bulunduğu Gündem 21’in esas amacı, ülkelerin yaşam standartlarını yükseltmek ve güvenli bir gelecek için uluslararası sözleşmelerle sağlanabilecek ortak kararları belirlemektir (Algan ve Dündar, 2005: 20).

50 ülkenin imzalaması ile birlikte 1994 yılının mart ayında yürürlüğe giren Rio Sözleşmesi, “ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluk” ilkesini benimseyerek, ulusal ve

bölgesel farklılıkları hesaba katarak, tüm taraflara insan kaynaklı sera gazı emisyonlarının azaltılması için yükümlülükler vermiştir (Ulueren, 2001: 39). Bu Sözleşme, 189 ülke ve Avrupa Birliği'nin taraf olduğu uluslararası bir çevre anlaşmasıdır.

Bu sözleşmenin amacı, atmosferdeki sera gazı birikimini, iklim sisteminin düzenini bozmayacak şekilde azaltılmasını amaçlamıştır. Sözleşme'de yer alan hükümler, Sözleşme'nin ekleri olan Ek-I4 ve Ek-II5'ye göre belirlenmiştir. Ek-I'de OECD üyesi gelişmiş ülkeler ile ekonomileri geçiş sürecinde olan ülkeler, Ek-II'de ise sadece OECD üyesi olan gelişmiş ülkeler yer almaktadır (Yamanoğlu, 2006: 31). Sözleşmeye göre hükümetler;

- Sera gazı emisyonlarının azaltılması konusunda ulusal politikalar belirlemek, belirlenen politikaların uygulanması ile ilgili bilgi toplamak ve paylaşmak,
- Gelişmekte olan ülkelere finansal ve teknolojik desteği sağlamak ve sera gazı emisyonlarına ve olası etkilerine ilişkin ulusal stratejilerini geliştirmek,
- İklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlamak için ortak kararlara hazır olmakla yükümlü,
- Küresel ısınmayı önleme amacı ile, sera gazı emisyon oranlarını 2000 yılına kadar toplam sera gazı emisyonlarını 1990 seviyesine indirmek olarak belirlemişlerdir.

Türkiye 1998 yılında Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının eşgüdümünde, Çevre Bakanlığının teknik desteğiyle ve Dünya Bankasının finansmanı ile hazırlanan, Uluslararası Çevre Stratejisi ve Eylem Planı (UÇEP) Gündem 21'i hedef almaktadır.

Yirmi yıllık bir dönem olarak hazırlanan UÇEP hedefleri ise şöyledir:

- Yaşam kalitesinin iyileştirilmesi,
- Çevre bilinç ve duyarlılığın geliştirilmesi,
- Çevre yönetiminin iyileştirilmesi,
- Sürdürülebilir nitelikte bir ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişme sağlanmasıdır (Algan ve Dündar, 2005: 20).

Türkiye'nin de içinde bulunduğu Rio Konferansı'nın ve UÇEP'in yasal bir bağlayıcılık kazanmaması, böyle bir yükümlülüğün Türkiye'ye ağır gelmesi ve bu yükümlülükleri yerine getirmeyi göze alamaması nedeniyle Türkiye'nin bu konu hakkında öncelikli hedefleri arasında yer almadığını göstermektedir (Algan ve Dündar, 2005: 22).

1992 yılında benimsenmiş olan Gündem 21, 2000 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler Binyıl zirvesi kararları ve 2002'de gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma zirvesinde benimsenen belgelerle güncelleştirilerek geliştirilmiştir.

⁴ Almanya, ABD, Avustralya, Avusturya, Belçika, Beyaz Rusya, Bulgaristan, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hırvatistan, Hollanda, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Japonya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Kanada, Macaristan, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya Federasyonu, Slovakya, Slovenya, Türkiye, Ukrayna, Yeni Zelanda, Yunanistan.

⁵ Almanya, ABD, Avustralya, Avusturya, Belçika, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Japonya, Lüksemburg, Kanada, Norveç, Portekiz, Yeni Zelanda, Yunanistan.

2000 yılında yeniden toplanan Birleşmiş Milletler “Ortak Çevrenin Korunması” başlığı altındaki aldığı önlemlerle ilerleyen yıllardaki hedeflerini belirlemiştir. Bunlar (Algan ve Dündar, 2005: 22):

- Gelecek nesil için insanoğlunun, etkinlikleri bozulmuş ve kaynakları ihtiyacı karşılayamayacak seviyeye gelmiş bulunan gezegende, durumu kurtarmak için hiçbir çabadan kaçınılmayacağı vurgulanmıştır.
- Gündem 21’e desteği bir kez daha vurgulanmıştır.
- Kyoto Protokolü’nün tercihen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferans’ının 2002 yılında gerçekleşecek olan onuncu yıl dönümünden önce yürürlüğe girmiş olması ve sera gazları üretiminde öngörülen azaltmanın gerçekleşmesi için her türlü çabanın harcanması gündeme getirilmiştir.
- Her türlü ormanın işletilmesi, korunması ve sürdürülebilir biçimde geliştirilmesi için ortak çabalar yoğunlaştırmak.
- Doğal afetlerin ve insanın neden olduğu ekolojik sorunlar ve oluşan etkilerini azaltmak için işbirliğini yoğunlaştırmak olarak belirlenmiştir.

1.3. Kyoto Protokolü

1997 yılına kadar ülkeler tarafından gerçekleştirilen uluslararası anlaşmalar, iklim değişiminin insanlık ve gelecek için tehlike içeren sera gazının olumsuz etkilerini önlemek amacıyla yalnızca fikir birliğine varmışlardır. 1997 yılında yapılan Kyoto Protokolü ile daha ileri giderek sera gazı emisyonlarını azaltmak amacıyla gelişmiş ülkeler için somut hedefler belirlenmiş, endüstrileşmiş ülkelere, 2008-2012 yılları arasında sera gazı emisyonlarını 1990 yılı seviyelerine oranla ortalama olarak %5,2 altına çekmesi istenmiştir (Samur, 2007: 145).

11.12.1997 tarihinde Kyoto Protokolü, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine ek niteliğindeki bir çevre sözleşmesi hazırlanmıştır. Bu Protokolün hedefi, atmosferdeki sera gazı yoğunluğunun, doğal hayata ve iklime tehlikeli etki yapmayacak seviyelerde dengede kalmasını sağlamaktır. Ayrıca ülkelerin atmosfere saldıkları karbon miktarını 1990 yılındaki düzeylere düşürmelerini gerekli kılmaktadır. Hava kirliliği göstergesi olarak CO2 emisyonu gösterilmektedir.

Kyoto Protokolü Aralık 1997’de Japonya’nın Kyoto şehrinde görüşülmüş, 16 Mart 1998 yılında imzaya açılmış ve 15 Mart 1999 yılında son halini almıştır. Rusya’nın 18 Kasım 2004’te katılımıyla 90 gün sonra 16 Şubat 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Çokgezen, 2007: 97). Aralık 2006 tarihinde toplam 169 ülke ve devlete bağlı örgütler anlaşmaya imza atmışlardır. Anlaşmanın 25. maddesine göre anlaşma Ek 1’de yer alan en az 55 ülkenin imzalaması ve bunun Ek I ülke salınımlarının en az %55’ine karşılık gelmesi durumunda, yürürlüğe girecekti. 18 Kasım 2004’te Rusya’nın katılımı bu şartı geçerli kıldığı için bu tarihten sonraki doksanıncı gün yürürlüğe girmiştir. 55 ülke şartı 23 Mayıs 2002’de İzlanda’nın anlaşmayı kabul etmesi ve Rusya’nın 18 Kasım 2004’te anlaşmayı imzalaması ile sağlanmış, anlaşma 16 Şubat 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yürürlüğe giren Kyoto Protokolü’ne Mayıs 2010 itibarıyla 191 ülke ve Avrupa Birliği taraftır.

Türkiye ise, OECD üyesi olarak, BMİDÇS 1992 yılında kabul edildiğinde gelişmiş ülkeler ile birlikte Sözleşme’nin EK-I ve EK-II listelerine dâhil olmuştu. Başlangıçta tüm OECD ülkeleri gibi Ek 1 ve Ek 2’ de yer alan Türkiye kendi isteği ile 2001’de Fas’ta yapılan toplantıda Ek 2’den çıkarılmıştır. Türkiye 24 Mayıs 2004’te 189. taraf olarak BMİDÇS’ne katılmıştır. Türkiye 5386 sayılı kanunun 5 Şubat 2009’da Türkiye Büyük Millet Meclisi’nce kabulü ve 13 Mayıs 2009 tarih ve 2009/14979 Sayılı Bakanlar Kurulu

Kararı'nın ardından, 26 Ağustos 2009 tarihinde Kyoto Protokolü'ne taraf olmuştur. Protokol kabul edildiğinde BMİDÇS tarafı olmayan Türkiye, EK-I Taraflarının sayısallaştırılmış salım sınırlama veya azaltım yükümlülüklerinin tanımlandığı Protokol EK-B listesine dâhil edilmemiştir. Dolayısıyla, Protokol'ün 2008-2012 yıllarını kapsayan birinci yükümlülük döneminde Türkiye'nin herhangi bir salım sınırlama veya azaltım yükümlülüğü söz konusu olmamaktadır (<http://iklim.cob.gov.tr/iklim/AnaSayfa/Kyoto.aspx?sflang=tr>, 10.08.2012). Diğer dönemlerde Protokolün gerekli yükümlülüklerini yerine getirme zorunluluğu vardır.

Kyoto Protokolünün iki amacı vardır: Bunlardan biri, sürdürülebilir kalkınma ve buna ek olarak doğayla ilgili her türlü koruyucu önlem alınmasıdır. Diğeri ise gelişmiş ülkelerin ve gelişmekte olan ülkelerin ortak katılımı ile küresel ısınmaya neden olan altı gazın (H₂O, CO₂, SF₆, CH₂, N₂O, O₃) miktarını azaltmaya yönelik önlemler almak olarak belirlenmiştir. Ayrıca ağaçlandırma faaliyetleri ile tarım faaliyetleri yaparak alternatif enerji kaynaklarının kullanılması gibi yükümlülükler getirilmiştir (Yerlikaya, 2003: 688). Kyoto Protokolü'nü imzalayan ülkeler, atmosfere salınan sera gazı miktarı %5'e çekerek motorlu taşıtlardan ve ısıtmadan kaynaklanan sera gazı miktarını azaltmaya yönelik mevzuat düzenleme ve daha az karbon çıkaran teknolojiler tercih etme yükümlülüğü altındadırlar.

2. KARBON VERGİSİNİN TANITIMI

2.1. Tanım

Karbon vergisi, fosil yakıtların yanması sonucu ortaya çıkan karbondioksit emisyon miktarı üzerinden alınan vergidir (Al-Abdullah, 1999: 5). Karbondioksit emisyonu özellikle fosil yakıtların yanması sonucunda ortaya çıkar. Üreticiler, fosil yakıtların yanması sonucu çevreye verdikleri zarar dolayısıyla karbondioksit emisyon miktarı başına vergiye tabi tutulur. Karbon vergisi, yakıt fiyatlarına ekstra bir yük getirmektedir (Borchiellini ve diğerleri, 2002: 1428) yani, kamu müdahalesi yoluyla kullanıcılara daha pahalı bir fiyat sunarak talebin azalmasını sağlamaktadır. Böylelikle hem kaynakların daha verimli kullanılması hem de doğanın daha az tahrip olması sağlanacaktır (Yerlikaya, 2003: 691).

Karbon vergisi uygulamasında Devlet, fosil yakıtlarının kullanımı dolayısıyla üreticilerin maliyetlerine fiyat ekleyerek tüketicilere daha pahalı fiyat sunacağından, dolaylı olarak bu ürünlerin tüketiminin azaltılması hedeflenmektedir (Karakaya, Özçağ <http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/manas.pdf>, 14.08.2012). Böylece hem emisyon azaltılması ve enerji tasarrufu sağlanır (Jamali, 2007: 219), hem de üreticiler daha az karbon emisyonu salan teknolojilere ve enerji kaynaklarına yönelmesine teşvik edilir (Karakaya, Özçağ <http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/manas.pdf>, 14.08.2012).

Burada söz konusu olan durum bir vergi politikasıdır ve vergi politikası da hazineye gelir sağlama aracı olduğundan ülkenin doğal kaynaklarını en elverişli kullanılmasını ve korumasını teşvik etmelidir (Yerlikaya, 2003: 691). Çevrenin korunmasına veya tahribatın azaltılmasına yönelik olan bu tür vergiler hukuki tedbir olmakla birlikte ekonomik caydırıcılığı da sağlayıcı etkidedirler.

Böyle bir çevre vergisinin uygulanmasının altında yatan neden, gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkelerin üretim sürecinde kaynak kullanım talebini doğal kaynaklara ve doğal hayata yükleyememesinin neticesinde ekolojik dengenin bozulmasıdır. Bu sorun tam olarak doğa ile ekonomi paradigması arasındaki ilişkiden kaynaklanmaktadır. Fakat sürdürülmesi gereken bir ekonomik hayat vardır ve bu sorunun çözümü de doğal kaynakların sınırsızca ve dengesiz bir biçimde kullanılması değil, doğayla barışık ve

ekolojik düzene karşı dikkatli bir ekonomi paradigmasının oluşturulmasıdır (Yerlikaya, 2003: 686).

Karbon vergisi, küresel ısınma problemine yönelik birçok vergi araçlarından bir tanesidir (Yerlikaya, 2003: 686). Karbon salınımı küresel ısınmaya doğrudan etki ettiği için karbon vergisini uygulayan devletler karbon emisyonu miktarı ile vergilendirmektedir.

Karbon vergisi devlet için bir gelir kaynağı söz konusu olmakla birlikte işletmeler için ise ek bir gider unsurudur. Yani ekstra bir maliyetle karşı karşıyadırlar. Böylece işletmeler emisyon azaltım maliyetlerini arttırarak bu çıkan miktar başına emisyonun vergi ödemekle yükümlü olacaklardır. Maliyet esaslı bir politika olan karbon vergisi işletmeleri çevreyi kirletici faaliyetlerden uzaklaştırmayı hedeflemektedir. Çevreyi kirleten üretim faaliyetinin maliyetlerini arttırarak üreticileri daha çevreci bir üretim tekniğine yöneltmesini sağlamaktadır (Karakaya, Özçağ <http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/manas.pdf>, 14.08.2012).

Dünya ülkelerinin aynı problemle karşı karşıya kalması sebebiyle “kirleten öder” prensibine dayalı uygulanan karbon vergisi, sera etkisine yol açan gaz emisyonlarının azaltılmasında yeni bir finans kaynağı olarak görülmektedir. Bu görüş sahiplerine göre karbon vergisi, karbon içeriğine göre tek bir oranda bütün hidrokarbon yakıtlarının her türlü ticari biçimlerine uygulanabilmesi ile büyük sera etkisine sahip olan karbondioksit gaz oranları azaltılabilecektir (Jamali, 2007: 229).

2.2. Kapsam

Karbon vergileri, 1990’lı yılların başında Avrupa Birliği ülkelerinin, çevre kirliliği ve küresel ısınma gibi ekolojik tehlikelerin farkına varılmasıyla birlikte yeşil vergi reformu çerçevesinde uygulamaya konulan çevre vergilerinin bir parçasıdır (Tekin ve Vural, 329). Karbon vergisi uygulaması, negatif dışsallıkların içselleştirmesinin yanısıra yeni teknolojilerin geliştirilmesi açısından teşvik edici bir rol oynamaktadır (Yamanoğlu, 2006: 98). Karbon vergileri kamusal ortak mallara zarar veren mal ve hizmetlerin yol açtığı maliyetleri “kirleten öder” prensibine uygun bir biçimde bu mal ve hizmetlerin fiyatlarına ekleyerek içselleştirir ve ekonomik birimleri çevreyi kirletici faaliyetlerden uzaklaştırmaya imkan tanır. Üreticilerin daha çevreci üretim yöntemlerine yönelmesini sağlayarak doğrudan kamusal ortak malların finansmanında kullanılacak gelir kaynakları yaratır (Tekin ve Vural, 329).

Karbon vergisi, fosil yakıt kullanıcılarının sebep olduğu, küresel ısınma problemini oluşturan sera gazı emisyonlarının neden olduğu ekonomik dışsallıkların içselleştirilmesini desteklemekte ve negatif dışsallıkların fiyat mekanizması yoluyla içselleştirilmesini savunan Pigouvian vergi yaklaşımı altında sınıflandırılmaktadır (Kovancılar, 2001: 12). Bu durumda üretim ve tüketim sürecinde karbondioksit yayanlar karbon vergisinin yükümlüsü olarak kabul edilmektedirler. Bu “kirleten öder” vergilendirme durumu aynı zamanda Pigouvian nitelikli vergilendirme biçimiyle de örtüşür durumdadır. Pigouvian vergi, fiyatları tam maliyetleri yansıtacak şekilde oluşmasını

⁶ “Kirleten, çevrenin kabul edilebilir bir durumda olmasını güvence altına almak için kamu otoriteleri tarafından kararlaştırılan (kirlilik önleme ve denetim) önlemlerin gerektirdiği masrafları ödemekle yükümlüdür. Başka bir deyişle, bu önlemlerin maliyeti, üretimde ve/veya tüketimde kirliliğe yol açan mal ve hizmetlerin maliyetlerine yansıtılmalıdır” (Esra EKMEKÇİ, Küreselleşme ve Vergilendirmede Yeni Eğilimler, Kazancı Hukuk Yayınları, No: 167, İstanbul 2003, s. 24’den naklen).

sağlayarak, sosyal olarak optimal kirlilik düzeyini belirleyen marjinal çevresel zarara tamamıyla denk olacak düzeyde oluşturulan vergidir (Yerlikaya, 2003: 696). Böyle bir verginin amacı, dışallıkların içselleştirilmesi vasıtasıyla, fiyatların marjinal sosyal maliyete daha yakın bir seviyeye ulaşmasını sağlamaktır. Sonuç, sıfır kirlilik düzeyi değil fakat kirlilik azaltımından sağlanan marjinal faydanın kendi marjinal maliyetine eşit olduğu ya da alternatif bir şekilde, marjinal zararın bir malın üretiminden sağlanan marjinal faydaya eşit olduğu optimal bir düzeydir (Kovancılar, 2001: 13).

Karbon vergisi ile karbon salınımına sebep olan işletmeler belirlenmiş asgari karbon miktarı seviyelerine uygun teknolojiyi kullanma yetkisi getirmekte, fakat bu prosedürlere uygun yaptırımları yapamayacak olan işletmeler ise daha ucuz karbon vergisi ödemek durumunda kalmaktadırlar (Yerlikaya, 2003: 695). Bu durum kirletenin ödediği bir durumdur.

Karbon vergileri enerji kullanımı ile ortaya çıkan karbonun vergilendirilmesi ile ilgili olduğu gibi doğrudan enerjinin vergilendirilmesi şeklinde de olabilmektedir. Enerji vergilerinin iki amacı vardır: Enerji kullanımı sonucu ortaya çıkan karbondioksit emisyonlarının miktarını azaltmak veya önlemek ve enerji kaynaklarının tasarruflu kullanımını sağlamak (Jamali, 2007: 224).

Enerji vergileri, hemen hemen tüm dünya ülkelerinde başta fosil yakıtlar olmak üzere, elektrikten nükleer enerjiye kadar enerjinin her türlü kısmına uygulanmaktadır. Ancak istisnai olarak, yenilenebilir enerji kaynaklarının arttırılmasına yönelik bu kaynakların vergi dışı bırakılması veya bunlara vergi indirimi sağlanması mümkündür (Jamali, 2007: 225).

Küresel ısınma ve çevre kirliliğine en fazla katkı yapan seragazlarının en önemlisi olan karbondioksit gazının toplam sera gazları içindeki payı % 80'i aşmaktadır (Karakaya, Özçağ <http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/manas.pdf>, 14.08.2012).

Dünya'da kullanılan kömür, doğal gaz ve likit yakıtların artışı karbondioksit oranının artmasına etki etmektedir. Geçmiş yıllarda gösterilen oranlar ve gelecekte tahmini oranlar tablo 2'de gösterilmiştir. Yakıt tiplerindeki artış en fazla kömürde gerçekleşmiştir. Diğer yakıt tiplerine göre kömürün karbondioksit emisyonuna katkısı daha fazla olmaktadır (<http://www.eia.gov/forecasts/ieo/emissions.cfm>, 10.08.2012). Doğal gaz ise, kömür ve petrol enerji tüketimine göre karbondioksit emisyonuna daha az katkı sağlamaktadır. Kömür tüketiminden kaynaklanan karbondioksit oranları OECD dışı ülkelerde daha fazla kullanıldığı tabloda görülmektedir.

Tablo 1. 1990-2035 (milyar metrik ton) Yakıt Tiplerinin OECD ve OECD Dışı Ülkelerde Karbondioksit Emisyonları

	OECD Dışı Ülkeler	OECD	Toplam
1990			
Likit Yakıtlar	3,6	5,5	9,1
Doğal Gaz	2,0	2,0	4,0
Kömür	4,3	4,1	8,4
2008			

Likit Yakıtlar	5,0	6,1	11,1
Doğal Gaz	3,1	3,0	6,1
Kömür	8,6	4,4	13,0
2015			
Likit Yakıtlar	6,1	5,9	11,9
Doğal Gaz	3,6	3,1	6,7
Kömür	10,7	4,0	14,8
2025			
Likit Yakıtlar	7,2	6,0	13,2
Doğal Gaz	4,6	3,4	7,9
Kömür	12,6	4,2	16,8
2035			
Likit Yakıtlar	8,2	6,2	14,4
Doğal Gaz	5,5	3,7	9,3
Kömür	15,2	4,4	19,6

Kaynak: <http://www.eia.gov/forecasts/ieo/emissions.cfm>, (10.08.2012)

Karbon vergisi ile ilgili bir diğer belirleyici unsur, kömür, petrol ve doğal gaz gibi enerji ürünü birimi başına farklı miktarlarda karbon yayan çeşitli fosil yakıt türlerine, farklılaştırılmış marjinal vergi oranlarının uygulanması gereksinimidir (Kovancılar, 2001: 15).

Tablo 2. Kömür Tüketimi ve CO2 Emisyonu

	Kömür (mil.tons) 2000	Kömür (mil.tons) 2025	CO2 Emisyonu (mil.metrik ton) 2000	CO2 Emisyonu (mil.metrik ton) 2025
Çin	1282	2757	2861	6666
Hindistan	359	611	914	1834
ABD	1084	1567	5787	8142
Japonya	160	202	1138	1356
Dünya	5115	7574	23536	37124

Kaynak: Mutlu, s. 68'den naklen.

Enerji tüketiminde karbon vergisi oranları en yüksek kömürde, ikinci olarak petrolde ve en düşük olarak doğal gazda uygulanacaktır. Kömür tüketiminin her yıl daha da artması ve çevreye saldığı karbon emisyonunun daha fazla olması, vergi oranını da diğer yakıt tiplerine göre artmasını sağlayacaktır.

Tablo 2’de görüldüğü gibi kömür, sera etkisi çok fazla katkı yapan fosil yakıt türüdür. Çin ve Hindistan gelişmekte olan ülkeler olduğu için enerji ve elektrik talebi devamlı artan ülkelerdir (Mutlu, 2006: 68). Tabloda gösterilen ülkeler ekonomik olarak büyüyen ve buna paralel olarak enerji talebi yüksek olan ülkelerdir. Bu ülkelerin ortaya çıkan enerji taleplerini kömüre dayalı elektrik santralleri aracılığı ile karşılamaya çalışmaları kömür olan talebi beraberinde karbondioksit emisyon oranını artırmaktadır. Tablodan da anlaşılacağı üzere fosil yakıt türlerinden biri olan kömürü en fazla kullanan ülkeler olan Çin ve ABD en fazla karbondioksit emisyonu salan ülkeler olmuştur.

Kömür gibi diğer fosil yakıtlarının vergilendirilmesi eskilere dayanmaktadır. Daha önceden de ifade edildiği gibi karbon vergisinin amacı aslında çevrenin korunması olması gerekir iken, gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin kullandıkları çevre vergilerini ülke bütçesine ekonomik ve kamu geliri olarak yansıtmıştır (Hotunluoğlu, 2007: 11).

Karbon vergilerinin en önemli görünümünü taşımacılık faaliyetleri sebebiyle kullanılan yakıtlar oluşurmaktadır (Jamali, 2007: 230). Bu taşımacılık faaliyetleri hemen her ülke tarafından çeşitli şekillerde vergilendirilmektedir.

İlk olarak karayolu taşımacılığı faaliyetleri açısından bakacak olursak, karayolu ulaşımında kullanılan yakıtlar yeryüzündeki en önemli emisyon kaynağıdır. Bu nedendenir ki araç kullanımını sınırlayacak, emisyon azaltımına katkıda bulunabilecek “yol vergisi” 7 olarak adlandırılan vergiler uygulanmaktadır (Jamali, 2007: 231).

Ayrıca petrol fiyatlarının da karbon oranlarına etkisi yadsınamaz. Petrol fiyatlarının yükselmesi araç kullanımını etkileyeceğinden dolayı, yüksek petrol fiyatları yakıt kullanımında etkili olmaktadır. Bu durum da tüketicilerin araba kullanımını etkilemektedir. Bu durum üreticilere de yansıyor, firmalar daha küçük araba üretme kararı vermektedirler. Mesela Ford’un araba yoğunluğu, küçük araçlara döndürmeye karar vermesi şaşırtıcı değildir (Thompson, 2008: 10).

Diğer bir taşımacılık faaliyeti olan deniz taşımacılıđı⁸, deniz taşımacılık faaliyetleri de karbon emisyonlarının önemli bir kısmını oluşurmaktadır. Bunlar gemicilik faaliyetleri dolayısıyla kirlenmesi, denizlerin depolama sebebi ile kirlenmesi, denizlerin deniz yatağındaki faaliyetler dolayısıyla kirlenmesi ve denizlerin kara kaynaklı ve atmosfer kaynaklı sebeplerle kirlenmesi olarak ele alınmıştır (Tütüncü, 2004: 9). Denizyolu taşımacılığı hem ucuz hem de rizikosu diğer taşımacılık faaliyetlerine göre daha az olduğundan en fazla tercih edilen ticari taşımacılık faaliyetidir.

Son olarak hava yolu taşımacılığı faaliyetleri, hava taşımacılığında teknolojik olarak önemli gelişmeler kat etmiş ve fiyat yapısını herkesin yararlanabileceği şekilde mümkün kılmıştır. Bu şekilde hava taşımacılığına olan talep artmıştır. Tabi ki bunun sebebi fiyatın ucuz olmasındaki teknolojik gelişme değil, havacılık alanındaki vergisizliktir. Tüm

⁷ Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz. JAMALİ s. 231.

⁸ Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz. Ayşe Nur TÖTÖNCÖ, Gemi Kaynaklı Deniz Kirlenmesinin Önlenmesi, Azaltılması ve Kontrol Altına Alınmasında Devletin Yetkisi, Beta Yayınları, Yenilenmiş 3. Baskı, 2004.

dünyadaki global ısınmaya yol açan emisyonun % 3.5'ünü oluşturan havacılık sektörü herhangi bir vergi yükü olmaksızın yakıt tüketmektedir (Jamali, 2007: 238). Böylelikle hava yolları taşımacılığının sera gazlarını azaltma yönünden ortak bir yasa konulması gerekliliği ortaya çıkmıştır. AB'nin yürütme organı Avrupa Komisyonu sera gazlarını azaltmayı öngören yasa hazırlığı içerisinde (http://www.tumgazeteler.com/?a=1578155, 03.09.2012). Buna göre 2012'den itibaren Avrupa hava sahasını kullanan havayolları, uçaklarının çevreyi kirletmelerine ve yapılan uçuş miktarına göre sınıflandırarak kirlilik bedeli alacaktır (Cebeci, http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=6055994&p=2, 12.09.2012)

Sonuç olarak hükümetler, iklim değişikliğine neden olan insan kaynaklı seragazi emisyonlarındaki artışla mücadelede iktisadi olamayan araçlara ağırlık vermişler de zamanla bu gibi dolaylı düzenlemelerin yeterli olmadığını görmüşlerdir. Son zamanlarda, Kyoto Protokolü ile de iktisadi araçlar ve politikaların sorunun çözümündeki önemi artmış ve ülkeler diğer yaklaşımlara göre iktisadi yaklaşımların avantajlarının fazla olması nedeniyle politika ve önlemlerinde iktisadi araçlara yönelik uygulamalara ağırlık vermeye başlamışlardır (Yamanoğlu, 2006: 102). İktisadi yaklaşımın belli başlı avantajları arasında; en az maliyetle en etkin çözümü üretmeleri, hedefe ulaşmanın en uygun yollarını analiz ederek etkin politikaların geliştirilmesini sağlamaları, müdahaleci veya yasal düzenlemelere göre teşvik edici ve önleyici olmaları, tüketimde ürün ikamesi ve davranış biçimi kazandırarak çevresel etkinliği arttırmaları, uluslararası mekanizmalara daha kolay uyum sağlayabilmeleri, dışsallıklar gibi piyasa başarısızlıklarının giderilmesinde etkili olmaları, karbondioksit emisyonu yayan tüm kaynaklara uygulanabilmeleri, emisyon yayan şirketlere hangi çözümü seçecekleri konusunda esneklik sağlamaları, gelir artırıcı olmaları ve elde edilen gelirlerin yenilenebilir enerji kaynaklarının desteklenmesi gibi çeşitli alanlarda kullanılabilmesi sayılabilir (Yamanoğlu, 2006: 102).

3. KARBON VERGİSİNİN VERGİSEL MAHİYETİ

Toplumsal sorunların çözümünün temeli hukuksal düzendir. Çevre ile insan ilişkilerini düzenlemek, belli davranış kuralları getirmek ve çevresel sorunları çözmek için kullanılabilecek en etkili araçların başında hukuk düzeni gelmektedir (Kılıç, 2001: 132). Bu nedenle çevreye ilişkin sorunların çözümünde hukuksal kurallar koymak temel koşul olmalıdır.

Vergi hukuku, bir yanda devletin diğer yanda kişilerin ve kurumların yer aldığı vergi ilişkisini incelemektedir. Bu ilişkinin temelinde devletin vergilendirme yetkisi yatmaktadır. Bu durumda devletin karşılıksız yaptırım gücü ortaya çıkmaktadır. Ayrıca vergi ekonomik ve sosyal hayata müdahale etmenin bir aracıdır. Bu durumda vergi ekonomik faaliyetlerin yönünün belirlenmesinde ve değiştirilmesinde etkili olur (Doğruyol, 2006: 22).

İşte bu düzenleyici vergiler, gelir elde etmekten ziyade insan davranış ve tercihlerini değiştirmeyi amaçlayarak, kamu ve özel sektör ayrımı yapmaksızın, çevreyi kirlenici mal ve hizmetler üzerinde toplanarak ya da bu malların girdileri durumunda olan ilk maddeleri hedef alarak bu işlevi yerine getirmektedir (Jamali, 2007: 101). 2872 sayılı Çevre kanununun 28. maddesinin I. fıkrasına göre, "çevreyi kirlenler ve çevreye zarar verenler sebep oldukları kirlenme ve bozulmadan doğan zararlardan dolayı kusur koşulu aranmaksızın sorumludurlar" hükmüne yer verilmiştir. Bu durumda çevre kirliliği dolayısıyla hukuki sorumluluğun öznesi kirlenendir (Yongalık, 1998: 65).

Ekolojinin, çevrenin korunmasına ya da devam eden tahribatın azaltılmasına yönelik ortaya çıkan vergiler, hukuki tedbirlerin yanı sıra ekonomik caydırıcılığı olan birer enstrüman niteliğindedir (Yerlikaya, 2003: 691).

3.1. Karbon Vergisinin Konusu

Karbon vergisi, atmosferde bulunan sera gazının artmasının önlenmesi konusunda hem vergisel hem de iktisadi bir araçtır. Bu vergi tüketilen fosil yakıtının karbon içeriğine bağlı olarak alınır, ayrıca firmalara ve tüketicilere yansır. Böylece firmalar bu vergi ile maliyetlerine ek bir gider olarak; üretilen ürünün fiyatına ekleyerek tüketicilere yansıtılmaktadırlar (Yıldız, 2005: 169). Etkin bir karbon emisyon kontrolünün gerçekleştirilebilmesi için de söz konusu verginin her bir fosil yakıtının içerdiği karbon miktarı ile orantılı olması gerekir. Mesela, kömürün doğalgaza göre daha fazla miktarda karbon emisyonu çıkardığı için kömür üzerine konacak bir karbon vergisi miktarının doğal gazla göre daha yüksek olması gerekmektedir (Karakaya, Özçağ, www.econturk.org/Turkiyeeconomisi/alatoo.pdf, 14.08.2012).

Karbon vergisi emisyon birimi başına alınan vergidir. Bu verginin miktarının belirlenmesindeki güçlükler nedeniyle Baranzini, Goldemberg ve Speck, yandığında salınan karbon emisyonu miktarı ile orantılı olmak üzere karbon vergisinin iki şekilde alınabileceğini belirtmiştir (Hotunluoğlu ve Tekeli, 2007: 270):

- “Havaya bırakılan her bir ton karbon emisyonu için belirlenen karbon vergisi şeklinde, ya da

- Belirli bir enerji birimi başına belirlenen karbon vergisi, şeklinde alınabilir”.

Bu önerilerin uygulanabilirlik açısından daha elverişli olanı, atmosfere salınan her bir ton karbon emisyonu için belirlenen birim başına havaya salınan karbon miktarı üzerinden vergi uygulanmasıdır.

Bu belirlenen emisyon miktarı üzerinden alınan vergi devlete gelir arz etmekte ve bu bütçeye eklenen hasılatın hem çevreyi olumlu yönde etkileyecek uygulamalara kaynak ayırma hem de kamu geliri açısından ek bir gelir niteliği taşımaktadır.

3.2. Karbon Vergisinin Mükellefi

Bir iktisadi araç olan karbon vergisi, havaya karbon emisyonu yayarak katkıda bulunan herhangi bir iktisadi kurumun, çevreye verdiği zarar dolayısıyla ve ortaya çıkan karbon emisyonu miktarı başına vergiye tabi tutularak toplam maliyetine sosyal maliyeti de ekleyerek vergi mükellefi yani vergi borçlusu olmaktadır. Karbon vergisi mükellefi olan iktisadi kurumun, çevreye saldırdığı sera gazı emisyon miktarı oranının da vergi alacaklısına bu vergi tutarını ödemekle yükümlüdür.

Vergi alacaklısı durumunda olan devlet gelir elde etmekte ve vergi mükellefi olan işletmeler ise ekstra bir maliyet unsuruna katlanmaktadır. Karbon vergisi mükellefi firmaların, emisyon azaltım maliyetlerinin artması ve çıktı başına kalan emisyonları üzerinden vergi ödeyeceği anlamına gelmektedir. Konulacak karbon vergisinin etkinliğinin sağlanmasında önemli bir kriter, söz konusu verginin zaman sınırlı olarak uygulanması ve devlet teşviki gibi açık şekillerle uygulanmasıdır.

Kyoto Protokolü'nün 2 maddesinde, “Kongrenin amacına aykırı çalışan ve sera gazı yayan sektörlerle yapılan mali teşvikler, vergi ve harç istisnaları ile ekonomik yardımları veya ilgili piyasa aksaklıklarını aşamalı olarak kaldırmak veya tasfiye etmek”

olarak belirlenmiş ve böylece cezai yaptırımlar ile çevreyi korumaya yönelik uygulamalar ortaya konmuştur.

Aslında karbon vergileri, sadece üreticinin katlanacağı bir vergi değildir. Karbon emisyon miktarı sınırına göre vergilendirilen ekonomik birimler bu vergiyi maliyetlerine yansıtabilmektedirler. Bu durumda işletmenin katlanacağı karbon vergisinin katlanıcısı tüketici olmaktadır (Yerlikaya, 2003: 697).

3.3. Vergi Tabanı ve Oranı

Ekolojik vergi türlerinin etkin bir şekilde uygulanması için özellikle vergi tabanı ve oranı belirlenmesi önemlidir.

Vergi tabanı açısından bakıldığında, verginin üretim aşamasında mı yoksa tüketim aşamasında mı vergilendirmeye tabi tutulacağı belirlenmesi önemli husustur. Bu durumda çevreyi kirliliğine sebep olan aşama hangi aşama olduğu belirlenmeli ve çevreyi kirleten emisyonlar vergiye tabi tutulmalıdır (Ağbal, 2001; 3). Esas olarak karbon vergisi, çevreye zarar verici sera gazı emisyonlarının tüketimini azaltmak amacı ile uygulanan bir ekolojik vergi olduğundan dolayı tüketim üzerinden alınması uygun olacaktır. Bu tür mali araç ile hem mükelleflerin ortaya çıkardıkları olumsuz dışsallıkları içselleştirmek hem de tüketimden kaynaklanan sera gazı emisyonlarını azaltmada önemli fayda sağlanabilmektedir.

Karbon vergisinde uygulanacak oran emisyon miktarındaki azalma nedeniyle oluşan marjinal sosyal maliyetin marjinal sosyal faydaya eşit olması sağlanmalıdır. Karbon vergisi oranları çevreye verilen zarar nispetinde içeriğin miktarına bağlı olarak değişebilir. Bu sebeple, vergi oranının ürünün fiyatına göre değişen nispi bir yapıda değil içeriğin miktarına bağlı olarak maktu bir şekilde tespit edilmesi gerekir (Ağbal, 2001; 3).

SONUÇ

Kıt olan doğal kaynakların bilinçsiz bir şekilde tüketimi ve doğanın tahrip edilmesi ülkeleri doğrudan ve dolaylı olarak tehdit etmektedir. Çevre kirliliği problemi ile birlikte ortaya çıkan bu tehditler, ülkeleri ortak kararlar almaya zorlamıştır. Bu küresel nitelikli kararlar, sanayileşmenin ortaya çıkmasından sonraki dönemler de alınmaya başlanmış ve hala birçok ortak karar alınmaktadır. Çevre kirliliği sorunu herhangi bir ülke ile sınırlı olmadığından yani küresel bir sorun olduğundan dolayı, ülkelerin almış oldukları ortak kararlara katılımın fazla olması bu problemin çözümü için önem teşkil etmektedir.

Çevre kirliliği sorununun çözümü için kullanılan vergi türlerinde biri olan karbon vergisi, piyasa temelli bir vergidir. Karbon vergisi, üretilen ürünün maliyetine etki ederek fiyat mekanizması yoluyla bu ürünlerin kullanım maliyetini artırır ve fosil yakıtların daha az kullanılmasını teşvik eder. Üretici çevreye saldırdığı karbondioksit gazı miktarında bir vergiye tabi tutulur. Böylece vergi borçlusu durumunda olan üretici firma, ürünün toplam maliyetine sosyal maliyeti ekleyerek negatif dışsallıkların içselleştirilmesini sağlamaktadır. Vergi alacaklısı durumuna gelen devlet ise gelir elde etmekte ve vergi mükellefi olan işletmelere ekstra bir gider yüklemektedir. Bu şekilde uygulanan karbon vergisi hem çevreye salınan zararlı karbondioksit gazını azaltırken hem de devlet bütçesine ek bir gelir sağlamaktadır.

Çevreye olumlu katkı sağlayabilecek olan karbon vergisi, büyük ekonomiye sahip ülkelerin Kyoto Protokolü gibi küresel nitelikli anlaşmalara katılmaması, bu verginin istenilen amacını gerçekleştirilememektedir. Türkiye'nin Kyoto Protokolünü kabul etmesi ile birlikte belirli yükümlülüklerin altına girmesi, karbon vergisi gibi mali araçlar ile hem sera

gazı emisyonlarının azaltılması hem de ilave gelir açısından büyük önem arz etmektedir. Piyasa temelli bir vergi olan karbon vergisi gerek ekonomik hayata gerekse de çevre kirliliğine olumlu katkısı olmaktadır.

KAYNAKÇA

- AL-ABDULLAH, Y., Anwar, (1999); “The Carbon-Tax Debate”, Applied Energy 64, 3-13.
- ALDEMİR, Şenkan/KAYPAK, Şafak (2008); “‘Eko-Ekonomi’ Kavramı ve Türkiye İçin Bölgesel Ölçekli Bir Değerlendirme”, 2. Ulusal İktisat Kongresi, 20-22 Şubat, İzmir-Türkiye, http://www.deu.edu.tr/userweb/iibf_kongre/dosyalar/aldemir.pdf.
- ALGAN, Nesrin/DÜNDAR, K. Ayşe; Türkiye'nin Çevre Konusunda Verdiği Sözler, *Türkiye Bilimler Akademisi Raporları*.
- ALTUNBAŞ, Derya; “Uluslararası Sürdürülebilir Kalkınma Ekseninde Türkiye'deki Kurumsal Değişimlere Bir Bakış”, <http://biibf.comu.edu.tr/daltunbasmakale.pdf>.
- BAŞLAR, Kemal; “Uluslararası Çevre Hukuku ve Dünya Çevre Zirvesi”. <http://www.ekolojidergisi.com.tr/resimler/3-2.pdf>.
- BORCHİELLİNİ, Romano/MASSARDO, Aristide, F./SANTARELLİ, Massimo (2002); “Energy Conversion and Management”, 43 1425–1443.
- CEBECİ, Uğur, Gökyüzünde Karbon Savaşı, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=6055994&p=2>, (Erişim Tarihi:12.09.2012).
- ÇOKGEZEN, Jale (2007); “Avrupa Birliği Çevre Politikası ve Türkiye”, Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F., Dergisi, , Cilt 23, ss. 91-115,.
- DOĞRUYOL, C, (2006); Vergi Hukuku, Savaş Yayınevi, 2 Baskı, Ankara.
- EKMEKÇİ, Esra, (2003); “Küreselleşme ve Vergilendirmede Yeni Eğilimler”, Kazancı Hukuk Yayınları, No: 167, İstanbul, s. 19-27.
- GÜVEN, G. Ayşe, (2006); “1997 Kyoto Protokolü'nün Oluşumu ve Uluslararası Çevre Politikalarına Etkileri”, (Yrd. Doç. Dr. Mehmet Bülent ULUDAG), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,.
- HOTUNLUOĞLU, Hakan, (2007); “Karbon Vergisi Teorisi ve Uygulaması”, (Yrd. Doç. Dr Recep TEKELİ), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- JAMELİ, Tanık; Ekolojik Vergiler (Çevre Vergileri), Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2007.
- KARAKAYA, Etem/ ÖZÇAĞ, Mustafa; “İklim Değişikliği ve Kyoto Protokolü Çerçevesinde Türki Cumhuriyetlerin Durumu”, www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/alatoo.pdf.
- KARAKAYA, Etem/ÖZÇAĞ Mustafa; “Sürdürülebilir Kalkınma ve İklim Değişikliği: Uygulanabilecek İktisadi Araçların Analizi”, <http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/manas.pdf>.
- KILIÇ, Selim; “Uluslararası Çevre Hukukunun Gelişimi Üzerine Bir İnceleme”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, S. 2.

- KOVANCILAR, Birol, (2001); “Küresel Isınma Sorununun Çözümünde Karbon Vergisi ve Etkinliği”, *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi*, , cilt. 8, sayı 2.
- MUTLU, Ayşegül, (2006); “Küresel Kamusal Mallar Bağlamında Sağlık Hizmetleri ve Çevre Kirlenmesi: Üretim, Finansman ve Yönetim Sorunları”, *Maliye Dergisi*, Sayı 150, Ocak – Haziran.
- SAMUR, Hayriye, (2007); “Küresel İklim Değişikliği: Fırsatlar ve Tehditler, I. Türkiye İklim Değişikliği Kongresi”, TİKDEK 2007, 11 - 13 Nisan, İTÜ, İstanbul, Bildiri Kitabı.
- TEKİN, Ahmet/ VURAL, Y. İstiklal; “*Global Kamusal Malların Finansman Aracı Olarak Global Vergi Önerileri*”, <http://www.canaktan.org/ekoloji-cevre/karbon/etkiler.htm#begin>.
- THOMPSON, David, (2008); *Monitor*, Sep, Vol. 15, Issue 4, 2p; (AN 34738415).
- TOPÇU, Hayırsever, Ferhunde, (2007); “Küreselleşme ve Uluslararası Çevre Politikaları: Yönetimden “Yönetişim”e Geçiş Sorunu”, (Prof. Dr. Can Hamamcı), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara-.
- TÜTÜNCÜ, N. Ayşe; Gemi Kaynaklı Deniz Kirlenmesinin Önlenmesi, Azaltılması ve Kontrol Altına Alınmasında Devletin Yetkisi, Beta Yayınları, Yenilenmiş 3. Bası.
- ULUEREN, Melih; (2001); “Küresel Isınma BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü”, *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, Dış İşleri Bakanlığı Yayınları, Sayı.3, Eylül.
- YAMANOĞLU, Ç. Göknül, (2006); “*Türkiye’de Küresel Isınmaya Yol Açan Sera Gazı Emisyonlarındaki Artış İle Mücadelede İktisadi Araçların Rolü*”,(Danışman: Prof. Dr. Çelik ARUOBA), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- YERLİKAYA, Kürşat, (2003); Karbon Vergisi, “*Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*”, C. VII, S. 1-2, Haziran, s. 685-700.
- YONGALIK, Aynur, (1998); Çevre Sorumluluk Sigortası, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Türkiye İş Bankası Vakfı, Hukuk Fakültesi, Sözkese Matbaacılık, Ankara.
- <http://www.tumgazeteler.com/?a=1578155> (Erişim Tarihi: 03.09.2012).
- Kyoto Protokolü, <http://iklim.cob.gov.tr/iklim/AnaSayfa/Kyoto.aspx?sflang=tr>, (Erişim Tarihi: 10.08.2012).
- Energy-Related Carbon Dioxide Emissions, <http://www.eia.gov/forecasts/ieo/emissions.cfm>, (Erişim Tarihi:10.08.2012).